

МР «Горный улус» Республики Саха (Якутия)

МБОУ «Джикимдинская СОШ им. Софр.П.Данилова»

«Рассмотрено» на заседании МО учителей гуманитарного цикла протокол № _____ от _____ руководитель МО: _____ (Данилова Р.Г.) « ____ » _____ 2021 год	«Согласовано» Заместитель директора по УР: _____ (Кузьмина Е.М.) « ____ » _____ 2021 год	«Утверждаю» Приказ № _____ от _____ Директор МБОУ «Джикимдинская СОШ им.Софр.П. Данилова»: _____ (Саввин А.А.) « ____ » _____ 2021 год

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

по родной литературе

Уровень образования (класс): 5

Количество часов: 68

Учитель: Кириллина Саргылана Викторовна

Программа разработана на основе Төрөөбүт литература: үлэлиир бырагыраама: 5-9 кылаас /Е.М. Поликарпова, Н.И. Филиппова, У.М. Флегонтова: Саха Өрөспүүбүлүкэтин министиэристибэтэ/. – Дьокуускай: Бичик, 2016. – 48

Быһаары сурук

1. Орто сүһүөх оскуолаҕа саха литературатын биридимэтин суолтата.	Уус-уран литература үөрэх предметин быһыытынан икки кэриннээхтик өйдөнөрө, чорботон литература историятын , теориятын биллэриини баһылыыр кэриннээх хайысханан үөрэтэн кэлбиппит биллэр. Ол биллэн туар, олох, былаас ирдэбиллэриттэн тутулуктааҕа. Уус-уран литература – киһи умсулҕаннаах ис туругун, уйулҕатын тойуга, ырыата, сэхэнэ, өйүн-сүрэбин мөккүөнэ, ыарыыта. Литератураны үөрэтии, бастатан туран, ити умсулҕаны, өй-сүрэх мөккүөнүн ырытан ылыныыга, дирин, улаҕалаах толкуйу арыыйыга туһуланыхтаах. 5-9 кылаастарга саха литературатын начальнай курсун үөрэтиигэ сүрүн литературнай-теоретической өйдөбүллэри билиһиннэриигэ улахан болҕомто ууруллар. Литературнай-теоретической өйдөбүллэрин үөрэтии оҕолор литературнай сайдыылары түргэтиригэр, уус-уран айымныыга кэрэни өйдүүр, төрөөбүт тыл ойуулуур-дьүһүннүүр кыаҕын сыаналыыр буолалларыгар көмөлөһөр.
2. Анабыла	Саха оскуолатын 5-9 кылаастарыгар аналлаах «Норуот тылынан айымныыта уонна уус-уран литература» үлэлиир бырагыраама
3.Бырагыраама бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаардын ирдэбиллэригэр сөп түбэһиитэ	Саха оскуолатын 5-9 кылаастарыгар аналлаах « Норуот тылынан айымныыта уонна уус-уран литература» үлэлиир бырагыраама бэдэрээссийэ үөрэххэ судаарыстыбалыы ыстандаардын ирдэбиллэригэр эппиэттиир. Норуот тылынан айымныыларын уонна суругунан уус-уран литературатын бастын холобурдарынан үөрэнээччилэри киһилии сизэргэ иитии тускутунан оҥулуунна.
4 . Нормативнай докумуоннар	«Норуот тылынан айымныыта уонна уус-уран литература» үлэлиир бырагыраама: 5-9 кылаас / Е.М.Поликарпова, Н.И.Филюппова, У.М Флегонтова; Саха Өрөспүүбүлүкэтин министиэристибэтэ). - Дьокуускай: Бичик, 2015/ - (Саха оскуолаты) • «Саха Өрөспүүбүлүкэтин тылларын туһунан» Саха ӨрөспүүбүлүкэтинҮрдүкү Сэбиэтэ 1992 с алтынныы 16 күнүгэр ылыммыт сокуона. • Федеральный закон от 29 декабря 2012 г. № 273-ФЗ «Об образовании в Российской Федерации» (с изм. и доп. от 02.03.2016 г. № 46-ФЗ); • Примерная основная образовательная программа для начального общего, основного общего, среднего общего образования, одобренная решением Федерального учебно-методического объединения по общему образованию. Протокол от 08 апреля 2015 г. № 1/15; • Закон Республики Саха (Якутия) «Об образовании в Республике Саха (Якутия)», принят Государственным Собранием (Ил Тумэн) РС (Я) 15.12.2014 1401-3 №359-V; • Устав муниципального бюджетного общеобразовательного учреждения «Джикимдинская средняя

	общеобразовательная школа им.Софр.П.Данилова» с. Дикимдя муниципального района «Горный улус (район)» Республики Саха (Якутия) • Основная образовательная программа основного общего образования МБОУ «Джикимдинская сош» имени Софр.П.Данилова»; • Учебный план МБОУ Джикимдинской СОШ на 2020-2021уч.год.
5. Орто сүһүөх оскуолаҕа саха литературатын үөрэтии сыаласоруга	Программа сүрүн тирэх методологическай төрүттэрэ: - барыта киһи туһугар буолуохтаах.(киһилии буолуу, киһититии, ол эбэтэр айымньы уонна киһи ис киэлилэрин алтыһыннары) - уус-уран айымньыны оҕо тус суолталаахтык эстетическэй кэриннэринэн ылыныыта.Оҕо суруйааччылыы ойууланар олоҕу, дьон уустук сыһыанын ырытан көрдөбүнэ иэиини , уйулҕа хамсааһыныгар оҕустардаҕына ситиһиллэр. - уус-уран литератураны ааҕыы, ырытыы – уустук өй-сүрэх үлэтэ. Бу көрүү уус-уран литератураны үөрэтии психологическай дьайымалга олоҕураарын тоһоҕолуур. Литература уруогар үөрэнээччи өйүн-санаатын, уйулҕатын сырдатар, чэбдигирдэр кыаҕы ситиһиллиэхтээх. Уус — уран литература оскуолаҕа оҕону ийэ тыл эйгэтигэр киллэрэр, уус- уран тылга уһуйар, иитэр-үөрэтэр сүрүн хайысха. Ааҕар оҕо өйө-санаата сайдыылаах, билиилээх-көрүүлээх, сарсыннытыгар эрэллээх буолар. Сүрүн сыаллара: • ааҕыы уопсай култууратын инэриин; ааҕар үөрүйэҕи олохсутуу; • уус — уран айымньыны ааҕыы нөнгүө уйулҕаны хамсатан иэиини уһугуннары; айар дьобуру сайыннары; • ааҕыы нөнгүө сир-майгы үтүө өрүттэрин олохсутуу. Сыалы ситиһэргэ манньк соруктар тураллар: • ааҕыы араас ньыматын баһылааһын; • тизкиһи кытта үлэ сүрүн сатабылларын инэриин; • ааҕыыга интэриэһи үөскэтэн, кинигэбэ таптала инэриин; • айан кэпсиир уонна суруйар үөрүйэхтэрин сайыннары; • фольклор нөнгүө олох араас көстүүтүгэр сирдээх сыһыаны үөскэтиин; • уус — уран айымньы тылыгар болҕомтолоох буолууну ситиһиин; • Төрөөбүт уонна араас омук литературатын араара өйдөөн; ол нөнгүө норуоттар доҕордоһуу сыһыаннарын олохсутуу.
6. Үөрэх биридимэтин сүрүн ис хоһооно	5-9 кылаастарга саха литературатын начальнай курсун үөрэтиигэ сүрүн литературнай-теоретическай өйдөбүллэри билиһиннэриин улахан болҕомто ууруллар. Литературнай-теоретическай өйдөбүллэрин

үөрэтии оџолор литературнай сайдыылар тургэтииригэр, уус-уран айымныыга кэрэни өйдүүр, төрөөбүт тыл ойуулуур-дьүһүннүүр кыабын сыаналыыр буолалларыгар көмөлөһөр.

Сага көлүөнэ Үө.С туһунан билигин уруктары чинчийэр автор М.М.Поташник “ Как помочь учителю в освоении ФГОС “ диэн үлэтигэр маннык ирдэбиллэри киллэрэр:

1. Учуутал үөрэтэр оџотун киһи личность быһыытынан үчүгэйдик билиэхтээх, ол билбитин туһаныахтаах. Оџо ситиһиилээх буоларыгар көмөлөһөр сыаллаах эбэтэр кини сага таһымна тахсарыгар, а.э. кыайбатабын кыайарыгар, сатаабатабын сатыырыгар, итэбэстэрин көннөрөрүгэр туһуланыхтаах.
2. Урук матырыйаала оџо тус олоџор наадатын, тус сатабыла сайдыытыгар хайа өттүнэн туох туһалаабын бэйэтэ арыарыгар учуутал көмөлөһүөхтээх.
3. Үөрэттлэр матырыйаал ис хоһоонун ытык өйдөбүллэрин инэрэр төрүттэрин сыаннастарын толкуйдааһын, ону урукка киллэри.
4. Сананы билбити олоххо тутгарга туһулаан айар хабааннаах соруудахтары эбэтэр айар үлэни толкуйдааһын. Маннык онор диэн халыыпка киллэрбэккэ, билбити туох да уларытыыга суох хаттаан хатылаппакка, дьиннээхтик оџону сага быһыыга-майгыга киллэри.
5. Оџо бэйэтин иитинэригэр, сайыннарыгар учуутал бастын холобур буоларга дьулуһуохтаах.

Билигин оџо бэйэтин бэйэтэ үөрэтинэригэр учуутал усулуобуйа тэрийиэхтээх. Ол үөрэх дьарыга (учебная деятельность) диэн аатырар. Россия үөрэбин Академиятын академига Н. Ф. Виноградова этэринэн «учебная деятельность не равна учению. Ее структура такова: потребность – задача – мотив – действия – операции – контроль – оценка». Тоџо үөрэх дьарыга диэн аатырда? Тоџо диэтэххэ, сага тиэмэни, ол аата сага өйдөбүлү өйдүүргэ, бэйэбэ «арыйарга» учуутал оџолуун тэннэ бииртэн биир ыйытыыга эппиэт булан эбэтэр бииртэн биир соруудабы толорон түмүк өйдөбүлгэ тийэн кэлэллэр. Ол суола, а.э. ыйытыыларын, соруудахтарын тиһилигэ үөрэх дьарыга буолар. Ол сүрүн ирдэбилэ:

- оџону бэйэтин (самостоятельно) толкуйдатар ис хоһоонноох соруудахтар, ыйытыылар, ыйыылар-кэрдиилэр (инструкция) бэриллиэхтээхтэр
- бэйэ-бэйэтиттэн ситимнээх буолуохтаахтар,
- оџо иһийэн олорон бэйэтэ үлэлиир гына биир кэлимник бэриллиэхтээх, эбэтэр оџо тугу толкуйдуурунан сирдэтэн тутатына оноһуллан тахсыахтаах,
- түһүмэхтэринэн тус-туһунан буоларын хаачыйыллыахтаах,
- хас биирдии оџоо эбэтэр паараба, бөлөххө таһымнара тус-туһунан буолуохтаах.

Литератураба үөрэнэр дьарык холобурдарын билигин туттулла сылдьар хрестоматиялар сайыннарыылаах үөрэх сүрүн санаатыгар сөп түбэһиннэрэн оноһуллубуттарыгар тирэфириэххэ сөп. Уратылары: соруудахтара кэлимнэр, оџо биирдиилээн, хардарыта, бөлөбүнэн бэйэлэрэ үлэлииллэригэр

	анаан оноһуллаллар. Учуутал бэйэтин оҕолоругар сөп түбэхэр гына онорон биэриэхтээх.
7.Бырагырааманан төрөөбүт литература уруктарыгар үөрэтиллэр билии, сатабыл	Программа тутулун сүрүн олуга – 5,6 кылаастар. Улаатан эрэр оҕо ис туруга баһылыыр суолталаах өрүттэнэрин, бэйэтин киһи быһыытынан билинэрин, дьонтон уратытын болҕойорун, олоҕор бэйэтин ис санаалара, иэиилэрэ улахан быһаарар, кини таска көстөр дьайыыларын араас өрүттээхтик (үтүө, мөкү) салайар кыахтаахтарын билэбит. Онон бу олукка киһи ис туругун, уйулҕатын дьайыыларын сиһилиир, сырдык кэскиллээх өттүгэр тардар айымньыларынан сирдэтэр көдүүстээх. Ааҕы педагогикатынан дьарыктанар учуонайдар бу кэрдиис кэми оҕо уус-уран литератураны бэйэтигэр тус суолталаахтык. Айымньы эстетическэй ис номоҕор киирэн диринник ылынар кыаҕын сайыннарыыга ураты тоҕоостоох кэминэн билинэллэр. Улаатан эрэр оҕо литератураҕа, уус-уран тылынан айар дьарыкка ордук аһаҕас, ылынымтыа буолара биллэр. Ол түгэни мүччү туппакка, иитэр-үөрэтэр үлэни айымньылаахтык дьаһаныы эрэйиллэр. Онон учуутал ураты болҕомтотун уус-уран айымньыны ылыныыны тэрийии педагогическай, психологическай өрүттэрин таба салайан, ааҕааччыны иитэн таһаарыыга ууруохтаах. Бэһис кылаас оҕо ааҕар дьобура, уус-уран ылынар, олоҕу анаарар кыаҕа сайдарыгар ураты суолталаах кэм. Ааҕы, сана, сурук төрүт үөрүйэхтэрин инэриммит буолан, бу кэмгэ оҕо литератураҕа, уус-уран тылынан айар дьарыкка үөрэнээччини сайыннарыы, иитии сүрүн тускулларынан манньктары бэлиэтиир олохтоох. 1. Ааҕар дьобур сайдыытын тускула – уус-уран айымньыны тус суолталаахтык ылынар дьобуру сайыннарыыга дьулуур. Манна уус-уран тыл ис номоҕун, уйулҕатын оҕо билгэлии,быһаара, ырыта үөрэнэригэр үөрүйэх олохтуурга дьулуур баһылыыр суолталаах буолара көдүүстээх, оччобуна эрэ кини литературнай айымньыны тус суолталаахтык ылынарыгар тирэх үөскүүр. Онон бэһис кылааска оҕо: - ааҕы сүрүн көрүннэрин (хоһоонноохтук, айымньылаахтык ааҕы) баһылыыр кыахха кириэхтээх; - кыра кэриннээх айымньыны өйтөн, хоһоонноохтук ааҕы ньымаларын баһылыыр, ааҕарын сөбүлүүр - уус-уран айымньыны ааҕыга тардыстар, дуоһуйууну ылар кэриннэрин инэрии ситиһилиэхтээх 2. Санарар сана сайдыытын тускула – оҕо тылынан ситимнээх санатын тиһиктээхтик сайыннарыы. Бэһис ылааска оҕо аахпыт айымньытын ис хоһоонун кэпсээһин икки арааһын (кылгатын, талан) табатык туһанан кэпсиир дьобуру баһылыыр. Айымньы ойуулуур-дьүһүннүүр ньымаларын таба туһанан кэпсиир дьобуру баһылыыр. Айымньы ойуулуур-дьүһүннүүр ньымаларын таба туһанан, айымньы ис хоһоонунан кэпсиир дьобурга сыстар, ыйытыларга, сэрэгэһиигэ бэйэтин санатын этэ үөрэнэр. Өйгө онорон көрөр кыаҕа аһыллар, өй уһа айымньылаах, айан кэпсээһин төрүтүн уураар. 3.Суруйар дьобур сайдыытын тускула - айар, айымньылаах ньымаларынан сурук тылын сайыннарыы төрүтүн ууруу, литературнай диктант, аахпыттан суруйуу, кыра кэриннээх айар уонна өйтөн суруйар

	дьоѳурга сьһыары ситиһиллэр. Психологтар бэлиэтиллэринэн уонна нуучча улуу суруйааччыта Л.Н.Толстой Яснай Полянаҕа оѳолору ааѳарга, суруйарга, тылынан ааѳарга үөрэппит үлэтэ көрдөрөрүнэн бу кэм оѳо суруйар дьоѳурун сайыннарыыга ураты тоѳоостоох. Кини тус интэриэһин, олоѳун эйгэтин таба тайанан, тылынан айыы суолугар киллэри кэскиллээх. Онон бу олук үөрэнээччи суруйар айар, уус-уран айымньыны чинчийэр үлэѳэ киирэр суолун төрдүн уураp. 4. Литературнай билии, дьоѳур сайдыытын тускула. Норуот тылынан уус-уран айымньытын, көрүннэрин туһунан өйдөбүлү диринэтии. Фольклор айымньытын көрүннэринэн тылынан уобараһы айыы ньымаларын билиһиннэрии: аллитерация, ассонанс, хатылааһын, ханарытыы, аллегория, эпитет, тэннэбил, метафора. Уус-уран тыл уратытын, күүһүн туһунан бастаангы тирэх өйдөбүллэри ингэрии. Норуот тылынан ус-уран айымньыта уонна уус-уран литература ситимэ. Автор туһунан өйдөбүлү биэрии. Герой, персонаж туһуан бастакы өйдөбүлү ингэрии.												
8. Бырагыраама тутула.	Бырагыраама тутула: 1. «Быһаары сурук». Манна сүрүн орто үөрэѳи ыларга биридимизт суолтата ыйылар; «Төрөөбүт литература» биридимизти үөрэтии сыала-соруга, сүрүн түмүгэ хас да таһымна – ытык өйдөбүллэри, үөрэх сатабылларын ингэриигэ, тустаах үөрэх биридимизтин үөрэтии түмүгэр – чопчуланар. Саха литературатын үөрэтии үөрэх төрүт бэдэрээссийэли былааныгар миэстэтэ ыйылар. 2. «Сүрүн ис хоһооно». Төрөөбүт литератураны үөрэтии ис хоһооно салааларынан бэриллэр. 3. «Тиэмэнэн былаан торума». Төрөөбүт литератураны үөрэтиигэ тиэмэнэн үллэрии, ону хас чаас үөрэтиллэрэ, тиэмэлэр сүрүн ис хоһооноро уонна үөрэнээччи туох үлэни оноруохтааѳа, сатыахтааѳа киирэр.												
9. Орто сүһүөх оскуолаѳа «Төрөөбүт литература» биридимизти үөрэтии түмүгэ	Үөрэх стандарда үс бөлөх түмүгү ситиһиэхтээхпитин ыйарын учуоттуурга : тустаах үөрэх биридимизтин атын биридимизттэри кытта алтыһыыга үөскүүр сатабыллар сайдыыларын, оѳо сизэр-майгы быһыытынан сайдыытын уонна ытык өйдөбүллэр тиһиктэрин баһылааһын (личностные, метапредметные, предметные результаты). Түөрт сүрүн сатабылы ингэрэн сайыннаран үс түмүгү ситиһиэххэ сөп: <table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 70%;">1. Тус санааны, сьһыаны сайыннарар үөрүйэх (<i>личностные УУД</i>)</td> <td style="width: 5%; text-align: center;"> </td> <td style="width: 25%;">тустаах үөрэх биридимизтин,</td> </tr> <tr> <td>2. Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх (<i>регулятивные УУД</i>)</td> <td style="text-align: center;"> </td> <td>атын биридимизттэри кытта</td> </tr> <tr> <td>3. Билэр-көрөр үөрүйэх (<i>познавательные УУД</i>)</td> <td></td> <td>оѳо сизэр-майгы быһыытынан</td> </tr> <tr> <td>4. Бодоруһар үөрүйэх (<i>коммуникативные УУД</i>)</td> <td style="text-align: center;"> </td> <td>тиһиктэрин баһылааһын,</td> </tr> </table> Ытык өйдөбүллэри үөрэнээччигэ ингэрии түмүгэ:	1. Тус санааны, сьһыаны сайыннарар үөрүйэх (<i>личностные УУД</i>)		тустаах үөрэх биридимизтин,	2. Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх (<i>регулятивные УУД</i>)		атын биридимизттэри кытта	3. Билэр-көрөр үөрүйэх (<i>познавательные УУД</i>)		оѳо сизэр-майгы быһыытынан	4. Бодоруһар үөрүйэх (<i>коммуникативные УУД</i>)		тиһиктэрин баһылааһын,
1. Тус санааны, сьһыаны сайыннарар үөрүйэх (<i>личностные УУД</i>)		тустаах үөрэх биридимизтин,											
2. Бэйэни салайынар-дьаһанар үөрүйэх (<i>регулятивные УУД</i>)		атын биридимизттэри кытта											
3. Билэр-көрөр үөрүйэх (<i>познавательные УУД</i>)		оѳо сизэр-майгы быһыытынан											
4. Бодоруһар үөрүйэх (<i>коммуникативные УУД</i>)		тиһиктэрин баһылааһын,											

- Киһи сайдыылаах уонна ситиһиилээх буоларыгар төрөөбүт тылынан аабы суолтатын өйдүүр; уус — уран литератураны тылынан искусство ураты көрүнүн быһыытынан сыаналыыр;
- тулалыыр эйгэ туһунан билии — көрүү, аабы көмөтүнэн кэннирин — дириниирин өйдүүр;
- норуот айымньыта уонна уус — уран литература саха төрүт олобун — дьаһабын, историятын, тылын — өһүн, култууратын көстүүтэ буоларын өйдүүр, сыаналыыр;
- Саха сиригэр, Россия уонна аан дойду норуоттарын чулуу айымньыларын ааһан, атын норуот култууратын, литературатын ытыктыыр;
- Үтүөнү — мөкүнү, сырдыгы — хараны арааран, сиэри тутуһуу, амарах, аһыныгас, дьонно кыһамныылаах майгы үчүгэйгэ тиэрдэрин өйдүүр.

Сайыннары түмүгэ:

- аабы улэтин араас көрүнэр сыал-сорук туруорунар, былаанныыр, түмүгүн сабаҕалыыр;үлэтин хонтуруолланар,сыаналана үөрэнэр;
- урукка, урук таһынан үлэбэ бэриллибит соруудабынан араас информационай эйгэ кыабын талар, туһанар;
- уус—уран айымньыга мөккүөр төрүөтүн, сайдыытын быһаарар, үөскээбит көстүүлэри, дьон сыһыанын ырытан дакаастыыр;
- уус—уран айымньы сүрүн ис хоһоонун, дьоруойдар араас сыһаннарын, сүрүн сюжет сайдыытын ырытан, анал бэлиэнэн быһаара үөрэнэр;
- аахпытыгар олобуран, тэнниир уонна ойуулуур, учебнигынан үлэлиир;
- бэриллибит темаҕа санаатын сааһылаан айан кэпсиир, суруйар.

Үөрэтии түмүгэ

- аабы сүрүн үөрүйэхтэрин баһылыыр;
- айымньы араас көрүнүн болҕойон истэр;
- сааһыгар сөптөөх араас көрүннээх тиэкиһи үчүгэйдик өйдүүр, ырытар, туһанар;
- сөбүлээн аахпыт айымньытын туһунан уһуктубут иэйиитин үллэстэн санаатын суруйар;
- айымньы тылын араас дэгэт суолтатын өйдүүр, эпитети, өс хоһоонун, уус — уран ньыма арааһын кэпсиригэр туһанар;
- айымньы ис хоһоонун толору кэпсиир, ырытар дьобурун баһылыыр;
- чопчу тиэмэбэ араас көрүннээх суругунан айар үлэни толорор.

10. Төрөөбүт литератураны үөрэтии тэрээһинин көрүгүнэрэ.	Үөрэх дьарыга литератураҕа айымньыны ааҕыы, ис хоһоону өйдөөбүтү билгэлэнии, ырытыы, бэйэ санаатын атын оҕолор гиэнин, ол иһигэр учуутал, атын ааҕааччы эбэтэр литературовед санаатын кытта харсыһыннаран, тэннээн бэйэ түмүгүн оноруу буолар. Биллэн турар, бэйэни сыаналаныы, айар үлэ эмиэ киирэллэр. Ону туспа түһүмэҕинэн эбэтэр бииргэ кэлимник оноруохха эмиэ сөп. Урукку курдук быһыта тыытан кылааһынан (фронтальнойдык) ырытыы сатабылы инэрэр, сайыннаран кыаҕа кыра. Билигин уруктар оһон сагалыы үлэни эрэйэллэр. Оҕо таһымын, тэтимин, интэриэһин учуоттаныллыахтаах. Ол барыта үгэс буолбут үөрэҕинэн кыайан ситиһиллибэт. Оһон үөрэтии технологиятын уларытан, олору баһылыырга учууталга 3 суол баар: а) сөп түбэхэр технологияны толору үөрэтэн үтүктүү б) тупсаран, чочуйан туттуу, в) оһно олобуран бэйэ технологиятын айыы. Урукка оҕо үлэтин сыаналааһын эмиэ уларытар. Учуутал соҕотох бэйэтэ эрэ сыаналаабат. Оҕо бэйэтин ис уонна тас сыаната билигин быһаарар оруллаах. Үлэтин түмүгүн дуу, эбэтэр үлэ кэмигэр онорор эбэтэр онорбут дьайыытын атын оҕо дуу, оҕолор дуу киэннэрин кытта тэннээн көрөн, тугу сатаабытын эбэтэр ситэ сатаабатаҕын ырытынар, сыаналанар уонна хайдах гынан оһу көннөрүүн толкуйдуур оҕо сайдыбыт аатырыан сөп. Үлэ хардарыта, бөлөххө, куолаан сыаналаныан сөп. Общественность кыттыллаах эмиэ буолуон сөп. Аны үөһэ этиллибит 4 сатабылбытыттан үһэ эрэ сыаналанар кыахтаах. Тус санааны, сыһыаны сайыннаран үөрүүх (<i>личностные УУД</i>) баалынан да, рейтинг да таһаарытынан сыаналамат диэн кыайан учуонайдар этэллэр. Оһон психолог көмөтүнэн оҕо майгытын – сигилитин уларыыытын кэтээн көрөн характеристикалыахха эрэ сөп. Аны сыаналыырга кэрини оҕону кытта сүбэлэһэн бииргэ быһаарыллыахтаах. Аны сыаналааһын кэлим (комплекснай) буолара ордук. Оттон уругу сыаналааһын уонна сыаналаныы эмиэ сатабыллары тула барар. Ханнык сатабыллар сайдыылары сыал-сорук быһыытынан турбутай, оһу ситиһэргэ төһө сөптөөх үөрэх дьайыыта оһоһулунна, тугу түмүк ситиһилиннэ диэн ыйытыларынан ситтэрэн ырытыы уонна сыаналааһын оһоһулар. Оһон, билигин үөрэх дьайыытын сатаан сааһылаан оноруу, эрдэ бэлэмнээн кэбиһии кыайтарымыан сөп. Аны эрдэ бэлэмнэммитин кэннэ, урукка оҕо өйүн үлэтэ атын хайысханан барыан сөп. Оһно эмиэ эрдэттэн сабаҕалаан бэлэмнээх буолуохха наада. Айар, айымньылаах үлэнэн, дьарыктанар. Араас тылдыгынан туһанар. Бырайыактыыр үлэни толорор. Биирдиилээн үөрэтии. Бэйэни хонтуруолланыы, бэрэбиэркэлэнии. Төрөөбүт литератураны үөрэтии уруктарын сэргэ үөрэнээччилэр кылаас тас өттүгэр дьарыктаналлар.
11. Орто сүһүөх оскуолаҕа «Төрөөбүт литература» биридимиэти үөрэтиини түмүктүүр хонтуруоллааһын.	Үөрэх дьарыга литератураҕа айымньыны ааҕыы, ис хоһоону өйдөөбүтү билгэлэнии, ырытыы, бэйэ санаатын атын оҕолор гиэнин, ол иһигэр учуутал, атын ааҕааччы эбэтэр литературовед санаатын кытта харсыһыннаран, тэннээн бэйэ түмүгүн оноруу буолар. Биллэн турар, бэйэни сыаналаныы, айар үлэ киирэллэр.

	Үөрэх дыбылын хас биирдii чииппэрэ түмүктэниитэ үөрэнээччи төрөөбүт литератураба билиитэ-сатабыла хонтуруолланар. Ситимнээх санганы сайыннарар суругунан үлэ тэриллэр. Обо айымныыттан дьон майгыта-сигилитэ хайдабын туһунан билиини, общество тынааһыннаах кэмигэр киһиттэн туох ирдэниллэрин, обо бэйэтин олобор туох-туох улахан суолталаах быһаарынылары ылынахтаабын о.д.а олох уустук боппуруостарыгар сөптөөх эппиэти ылар. Маннык үлэлэр түмүктэригэр, айымныыны аабан баран обо суруйааччы айар үлэтигэр дакылаат, реферат суруйан үлэни түмүктүүр. Онон үлэ айымныылаах таһымна тахсарыгар үөрэнээччини кытта тус үлэ ытыллара наадалаах. Бу үлэ чииппэринэн ырытыллар. Уус-уран аабар, санарар, суруйар, литературнай билии дьобурдарын сайдыылара бэрэбиэркэлэнэр. Үөрэх дыбыла бүтүүтэ түмүктүүр бэрэбиэркэлиир соруудахтаах эксээмэн ытыллар.						
12. Саха литературатын үөрэтии кээмэйэ.	Үөрэх бэдэрээссийэли төрүт (базиснай) былаанын бэһис барыйааныгар олобуран, саха оскуолатын иккис сүһүбэр (5-9 кыл) төрөөбүт литератураны үөрэтиигэ нэдиэлэбэ кылааска – 2 чаас. <table data-bbox="806 710 1702 821"> <tr> <td>Бырагырааманан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>Үөрэх былаанынан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас</td> <td>2</td> </tr> <tr> <td>Бырагырааманан сылга көрүллэр чаас</td> <td>68</td> </tr> </table>	Бырагырааманан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас	2	Үөрэх былаанынан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас	2	Бырагырааманан сылга көрүллэр чаас	68
Бырагырааманан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас	2						
Үөрэх былаанынан нэдиэлэбэ көрүллэр чаас	2						
Бырагырааманан сылга көрүллэр чаас	68						

2021-2022 с халандаарынан үллэһиллэр үөрэх былаана
(үлэлиир бырагыраама сыһарыыта))

Биридимизт: Төрөөбүт литература, 5 кылаас.

Учуутал:

«Төрөөбүт литература» үлэлиир бырагыраама: 5-9 кылаас / Е.М.Поликарпова, Н.И.Филюппова, У.М.Флегонтова; Саха Өрөспүүбүлүкэтин миистиэристибэтэ). _ Дьокуускай Ө Бичик, 2015/ - (Саха оскуолата)

Үөрэнэр кинигэ:

«Төрөөбүт литература» Е.М.Поликарпова, Н.И.Филюппова, У.М.Флегонтова 2015 Бичик.

Эбии литэрэтиирэ:

1. Петров Н.Е . Оскуолаҕа оһуокай. – Дьокуускай : Кинигэ издательствота, 1989.
2. Чехордуна Е.П., Иванова Е.П. Олонхо эйгэтэ. – Дьокуускай : Бичик, 2005.
3. Чооруоһап М.А.Олонхо – норуот баайа. – Дьокуускай : Бичик. 2009.
4. Башарин Г.П. Улуу драматург үтүө сабыдыала // Хотугу сулус. – 1973. – 4 №
5. Заболоцкай Н.М. Суол төрдүгэр. – Дьокуускай: Кинигэ изд-та, 1982.
6. С.Тумат. Кылгастык, чабылхайдык. // Чолбон, 1995. – 4 №
7. Данилов с.П. П.А.Ойуунускай аата. // Хотугу сулус. – 1973. -11 №
8. Амма Аччыгыйа. «Кини уонна айымньы». Дьокуускай . 1974.
9. Н.Габышев. «Үтүө аргыстар» - Дьокуускай : 1982.

**Тиймэнэн былаан.
5 кылаас, 68 чаас.**

№	Уруок тиймэтэ	Күн-дбыл		Ч.
		Былаан	Туолууга.	
	1 чиеппэр.			
1	I.Норуот тылынан уус-уран айымньыта. Норуот өркөн өйө, ытык тыла	02.09		1
2	Өс хоһооно	06.09		
3	Кини майгытын-сигилитин, тулалыыр эйгэ, айылба, үөрэх, олох туһунан өс хоһоонноро.	09.09		1
4	Таабырын	13.09		1
5	Тулалыыр эйгэ, дьон сыһыанын, кыыл-сүөл, айылба туһунан таабырыннар.	16.09		1
6	Чабырбах	20.09		1
7	Сылгыны хоһуйуу. Ахсаан чабырбах С.А. Зверев-Кыыл Уола.	23.09		1
8	Остуоруйа	27.09		1
9	Биэс ынахтаах Бэйбэрикээн эмээхсин Ким өйдөөбө (эбээн остуоруйата)	30.09		1
10	Ыйытыылар, соруудахтар стр 30	04.10		1
11	Үчүгэй Үөдүйээн	07.10		1
12	Айар айымньылаах үлэ стр 31	11.10		1
13	Олонхо.	14.10		1

14	С.С. Васильев. Айыы Дьураҕастай. Ньунурмэк (эбэнки олонхото)	18.10		1
15	Бйытыылар, соруудахтар.	21.10		1
16	Айымньы түһүлгэтэ. Хатылааһын	25.10		1
17	II. Норуот тылынан уус-уран айымньытыттан литератураҕа (9 чаас	28.10		1
2 чиэппэр				
18	П.Н.Тобуруокап. Тараас туһунан чабырҕах	08.11		1
19	С.Р.Кулачиков-Эллэй	11.11		1
20	Чурум Чурумчуку.	15.11		1
21	Бйытыылар соруудахтар. Стр 124.	18.11		1
22	Т.Е.Сметанин Күөрэгэй	22.11		1
23	Айымньылары тэҥнээн ырытыы	25.11		1
24	Уус-уран айымньыга этиини оноруу араас көрүҥнэрэ	29.11		1
25	Ыччат сахаларга.Алампа норуотун дьылҕатын туһунан санаалара.	02.12		1
26	Н.Д.Неустроев олоҕун кэпсээнэ. Сэмэнчик.	06.12		1
	III. Уус-уран литература Олох туллар тутаахтара (7 чаас)	09.12		1
27	Н.Е.Мординов-Амма Аччыгыһа Ийэ.			
28	Бйытыылар соруудахтар стр 7	13.12		1
29	Семен Петрович Данилов Мин аҕам.	16.12		1
30	Софрон Петрович Данилов Икки суол	20.12		1
31	Серафим Романович Кулачиков Эллэй Таптыабын ийэни	23.12		1

32	Николай Саввич Тарабукин Ийэм кэпсиирэ.	27.12		1
33	Айар, айымнылаах үлэ соруудахтара стр 12	30.12		1
3 чииппэр				
	Мин киһибин (7 чаас)	10.01		1
34	Семен Петрович Данилов Олонхо оҕотобун			
35	Семен Степанович Яковлев-Эрилик Эристиин. Хачыгыр.	13.01		1
36	Уус –уран тыл эйгэтигэр стр 40	17.01		1
37	Николай Гаврилович Золотарев-Якутскай. Ханкы.	20.01		1
38	Айар айымнылаах үлэ.	24.01		1
39	Билиэн көрүүн баҕалаахтарга.	27.01		1
40	Хатылааһын. Араас кэм оҕолорун олохторун тэннээһин.	31.01		1
	Ийэ тыл - норуот тыына (4 чаас)	03.02		1
41	Алексей Андреевич Иванов-Күндэ. Төрөөбүт тыл			
42	Семен Петрович Данилов. Саха сангата	07.02		1
43	Софрон Петрович Данилов Сахалыы сангарар иһин	10.02		1
44	Талбыт тиэмэҕэ өйтөн суруйуу.	14.02		1
	Ийэ айылҕа уонна киһи (5 чаас)	17.02		1
45	Алексей Елисеевич Кулаковскай Үрүйэ Ыйытылар, соруудахтар			
46	Владимир Михайлович Новиков Көлүкэчээн	21.02		1

47	Семен Петрович Данилов Кыһынғы күн	24.02		1
48	Семен Андреевич Попов-Сэмэн Тумат. Улуу кыыл тыына	28.02		1
49	Хатылааһын. Уус-уран тыл эйгэтигэр	03.03		1
50	Кини үтүө майгыта, сизэрэ - олох сүннэ (5 чаас) Анемподист Иванович Софронов-Алампа. Дьүһүн кубулуйумтуо	07.03		1
51	Бйытыылар, соруудахтар	10.03		1
52	Уус-уран тыл эйгэтигэр	14.03		1
53	Степан Афанасьевич Саввин Тураахтаах күүдээх	17.03		1
54	Анаан дьүүллэһии. Стр 82	21.03		1
История, олох, кини (6 чаас)				1
55	Дмитрий Кононович Сивцев	24.03		
4 чизппэр				
56	Чөөчө.	04.04		1
57	Тылбытын байытабыт. Айар айымныылаах үлэ.	07.04		1
58	Николай Максимович Заболоцкай . Сайылыкка	11.04		1
59	Тэннээн көрүү.	14.04		1
60	Бйытыылар соруудахтар. Кэмнэри тэннээн көрүү. И.Чабылбан Хайыһар	18.04		1
	Толкуйдаах, үлэһит кини олобу онорор (5 чаас)	21.04		1
61	Платон Алексеевич Ойуунускай. Оҕо куйуурдуу турара.			
62	Стр 131. Бйытыылар, соруудахтар	25.04		1

63	Тимофей Егорович Сметанин. Мэхээлэчээн булчут кэпсээннэрэ.	26.05		1
64	Ойуу тылдыты бөлөбүнэн наардаан оноруу	02.05		1
65	Уус-уран тыл эйгэтигэр. Айар айымнылаах үлэ.	05.05		1
66	Олох туллар тугаах суруйааччылар айымнылара	12.05		1
67	Суругунан айар айымнылаах үлэ.	16.05		1
68	Хатылаабын уроок	19.05		1